

Genezis

● Nemes László festőművész kiállítása

Keresztury Dezső VMK, Gönczi Galéria, Zalaegerszeg, 2014. február 20 – március 14.

Az egészen mélyre eresztett erdélyi és most már egyre inkább szétterülő hazai gyökerekkel is rendelkező Nemes László festőművésszel – ó, mennyire nem szívesen különböztetem meg ezt a két szellemi s a Trianon utáni különálló államnyelvi territóriumot, de hát a realitás kötelez – legutóbb január 29-én találkoztam zalaegerszegi műtermében, ahol egy gyors mustrát tartottunk a legfrissebb és régebbi művei fölött. Természetesen fényképeket is készítettem a hangulat megörökítése és az emlékezet kedvéért, majd a beszélgetést vacsora mellett folytattuk a művész közeli otthonában.

Hazatértem után a világhálón váltottunk néhány levelet a Gönczi Galériában szerveződő *GENEZIS* című tárlatáról, és kértem őt, hogy írásban is fejtse ki nekem ehhez a művészeti programjához kapcsolódó nézeteit. A továbbiakban tehát az ő vallomásának lényegi részleteit, művészetével kapcsolatos meghatározásait és körülírásait használom fel arra, hogy vele együtt gondolkodjak nézeteiről, újabb keletű munkáinak természetéről és összefüggéseiről. Nem utolsósorban volt festőtanárának, Miklóssy Gábornak az eszmerendszerét is itt-ott megidézve, hiszen a hajdani mester szigorúsága és következetessége, felszínességellenessége, mély intellektusa és a festészet iránti elkötelezettsége feltételezésem szerint – akár inspirátorként, akár „felettes énként” – meghatározó lehetett Nemes László fejlődésére is.

Miklóssynál olvashatjuk *A kompozícióról* szóló 1972 körül keletkező pedagógiai elmékedésében, hogy „van egy kitermelt fiatal nemzedék, amelyik elég felületes akarnoksággal a régi ismeretekből nem tudott annyit elsajátítani, amennyi egy új művészet-

NEMES LÁSZLÓ: Genesis - vegyes technika

ben is szilárd alap lehet. Ez a fiatal réteg általában nagy kollektív sodrásban él, és az uniformizált életkeretben épp a saját egyéniségét (ha egyáltalán van) nem tudja kifejleszteni, amire a legbüszkébb akarna lenni, pontosan egy kapzsi türelmetlenség miatt is.”¹ Az egykori mester világosan látta az új irányzatok csapdáit. Ugyanebben az írásában így folytatja gondolatait: „Nem vitás, hogy a főiskola nem maradhat meg a múlt századi akadémiák poros szemléleténél.

De az sem vitás, hogy a növendék az újnak képzelte ne úgy hasonítsa át, mint amikor a néger sárga cipőt húz, és cilindert tesz az úszónadrág mellé. [...] Ahol a törvény megszűnik, kezdődik a zsarnokság vagy az anarchia.”² Majd nem sokkal lejjebb Schellinget idézi, aki azt mondja, hogy „az igazi jövő csak a romboló és megőrző erők együttes eredménye lehet. Éppen ezért nem a gyenge, az újkor minden evangéliumának uszályába került szellemek, hanem csakis az erős, ugyanakkor a múlthoz is ragaszkodó szellemek azok, amelyek képesek az igazi jövő megteremtésére.»³

A fiatal, frissen diplomázott Nemes Lászlót is valószínűleg megérintette ez a „kapzsi türelmetlenség”, hiszen ő is egy „kereső és megújulásra vágó” alkotója volt saját generációjának, ám mindig is hitt „a szakmai tudás felsőbbrendűségében”, „a tanulási folyamat” szükségességében, az alkotás társadalmi, kulturális és szellemi beágyazottságában. Egész eddigi művészeti tevékenysége bizonyíték erre. Nemcsak azért, mert a kipróbált újdonságok mindig valami sajátos ötlettel, az egyéni tapasztalásból születő markáns ízzel, de a hagyományok tiszteletével is társultak nála. Ezért történhet meg velünk, nézőkkel és értelmezőkkel például az, hogy ha meglátjuk azt a bizonyos vízszintesen húzódó, gesztusértékű kék foltot a *Nehéz szülés* című festményének felső harmadán, természetes reakcióként Vermeer *Lány gyöngy fülbevalóval elnevezésű* képe juthat az eszünkbe, ahol a nő turbánján ugyanezzel a – megidézett – színnel találkozunk.

Nemes nagyon is tisztában van azzal, hogy csak annak lehet jövője, akinek múltja van. Ő tehát nemcsak, hogy nem tagadta meg, de keresi, kutatja is európai és nemzeti műveltségi gyökereit és szellemi közegét. Vállalja szűkebb és tágabb társadalmi környezetét, megvállja hovatartozását, személyes hitbéli elkötelezettségét, megfesti érzelmi életét és élményeit. Tudja, hogy a valódi művészet nem pusztán „exhibíció”, önmutogató feltűnési viselkedés, de egy olyan folyamat eredményeként születik meg, amelynek megvannak a szilárd alapjai. Mert az egyéniség csak úgy születik és marad meg, ha szuverén kifejezési eszközei nem levegőbe rakott vakolatra, „hanem mélyen alapozott építmény falára kerülnek”

– ahogy Miklóssy Gábor is állította egy vele készült riportban.⁴ „Csak aki már valaki, az csinálhat olyat, ami már valami» – éled fel bennünk Goethe mondanása.⁵ „A művészetben nincs lift» – mondotta volt Kodály Zoltán.⁶

Nemes László a fentebb emlegetett, 2014. február 5-én kelt elektronikus levelében a következő előzményekkel vezette be *Genezis* című tárlatát: „az utolsó kiállításomon szembesülhettem azon törekvéssel [ez volt a *Zöld* című tárlat a *dunaszerdahelyi Vermes-villában, 2013-ban*], amely egyfelől kereste a tiszta festészet eszközeit, az ecsetkezelés tradicionális tudását és emlékeit két komplementer [a zöld és a piros] viszonylatában, a plasztikai térben. Kutatta azon formai megoldásokat, melyek kokettálnak a dekoratív világ és a harmadik dimenziót sugalló megoldások irányába. Igazi küzdelemként éltem meg ezt, harc volt ez a felületen a felületért, az ösztönösen és tudatosan keresett motívumokért, amelyek bennem lehetnek. Magammal hozott és belém égetett emlékek ezek egy közös, de mégis mellőzött világból, Erdélyből, amely a színvilágunkat illetően hasonló életérzés a bartóki és kodályi zenei megfogalmazáshoz. Ez a két szín ott van a lelkekben, a házakon, az öltözékeken, és csak érezni kell. Ez nem egy fölösleges, kisztílú illusztráció a nemzeti hovatarozást illetően, sokkal inkább egy mélyen a lélekben élő, létező kódrendszer egyszerű formája, amelynek ereje van, volt és lesz, akárcsak a *Himnusz*nak, ameddig magyar él a földön.”

Ez a vallomás nemcsak azért fontos számunkra, mert nagyon is szinkronban áll Miklóssy azon tanításával, hogy „a művésznek erőteljes felelősségérzete kell, hogy legyen, ami hozzáfűzi őt közösségéhez, mely kultúrájával elindította ezen a földi úton”,⁷ de azért is, mert hallatlan merészségről és szenvedélyről, majdhogynem lehetetlen vállalkozásról tesz tanúbizonyítást – a festők nagyon is jól tudják ezt! – a komplementer színek, gesztusok és foltok elementáris használatában, a sík és a tér újszerű összeolvasztásában. Nyugodtan állíthatjuk, hogy ez a dunaszerdahelyi kiállítás olyan mérőföldkő volt Nemes életében, amely egy régi ábrázolási probléma kicsúcsosodásának tekinthető. Erről így ír levelében:

Kiállítási enteriőr

„valamikor a '70-es években elkezdtem tömböket rajzolni pasztellel, még sok meg is van belőlük. A *tömb* megjelenítése a térben, keresve a statika és a dinamika lehetőségeit, mindig kísértett engem. A tömbszerű formák megjelenítéséből később elvont keresztjelek, korpuszok születtek, melyek azután még inkább átalakultak. Az emberi lét, a genezis alapjait keresve jutottam el újból a női testhez, születésünk, létünk, érzelmeink tárgyához, a *Földanya*, a tudat alatti titkok fantasztikus világához. Nem annyira egy szürrealisztikus világba, inkább a tiszta valóságba, a női teremtmény érzelmi és tudati fel-tárásába.”

A művész *Genezis* című ciklusának erőteljesen robbanó, repülő, fröcskölő gesztusrendszerét és a dinamikus festői folthatásokban igencsak bővelkedő kép-háttereit és azokat a tömbszerű, pasztikus női tes-tekét látva, amelyeken keresztül-kasul futkosnak az érzelmi elfojtásból vagy elragadtatásból származó, lávaszerűen kibuggyanó, nyomhagyó szenvedélyek és vágyak, és szinte szétfeszítik az adott kereteket, valóban felidéződnek bennünk előző sorozatainak a teremtés művelését és csodáját metaforikusan után-zó, a teret és a síkot össze- vagy inkább egybekavaró színenergiák heves és robbanékony kézmozdulatai. Mindezeket látva és tapasztalva az már bizonyos,

hogy Nemes számára „a hideg objektivitás nem lehet célja a képzőművészetnek”,⁸ még akkor sem, ha már legalább harminc esztendeje próbálja beemelni a festészetbe a fotográfia tárgyilagossabb, elidegenítőbb technikai megoldásait. Magyarán a fotórealizmus és a tiszta festészeti és grafikai gesztusnyelv összekapcsolásával, „technikai egyvelegével” olyan összhatást szeretne elérni, amely a dinamikus szemlélet újszerűsége mellett képes megidézni a tradicionális piktúra hangulatát és harmóniáját is. E művek esetében a célja nem kevesebb, mint „az elvont és a hús-vér közelségű igazságok közvetítése; a tapintás, az ízlelés, a szaglás érezhetővé tétele a vizualitás segítségével”: azaz a szinesztézia festészet útján történő közvetítése.

Nemes László tehát egy váratlan, többszörös csavart jelentő leleménnyel fejlesztette tovább fentebb megnevezett festői programját, ahol is a kétdimenziós táblaképek és a térben létező tömbök bizarr módon egészítik ki egymást. Tudniillik a plasztikusan ható akt kilép a vászon síkszerű rétegeket alkotó, illuzórikus teréből, és mint tépett és kollázsolt plakátfelület, hirdetőoszlopszerű tértestté formálódik egy helyspecifikus dimenzióban.

S arra a kérdésre, hogy miért jelenik meg sokszor ugyanaz az akt a vásznon és kubusokon, az alkotó így válaszol: „szerelmes lettem ebbe a formába, minden kis részletét érzem. Lehet, hogy ő az édesanyám, a szerelmem vagy egy képzeletbeli ideálom. Ő a Földanya, Maya vagy Afrodité, esetleg egy utcasarki nő. Nem tudom, de örök!”

Genezis – mondja a művész, s a szó, amely származást, keletkezést, eredetet jelent, sőt nagybetűvel még a Teremtés Könyvét is megidézi bennünk, egyaránt utal az alkotó formanyelvének fejlődésvonalára, de a teremtés metaforikus voltára is, amelyben festőnk mintegy folyamatosan megkísérli és megismétli az örök *Éva* archetípusának tudatalattinkból történő egyszerre szent és profán előhívását. És talán az sem lehet véletlen, hogy Nemes éppúgy kedveli az akt műfaját, mint az 1998-ban elhunyt hajdani mestere, aki körülbelül kilencszáz ilyen témájú vászonnal ajándékozta meg utókorát, a tizenötezer hasonló rajzáról nem is beszélve.

Mi lehet a titka ennek a műfajnak, hogy ennyire népszerű? – kérdezhetnénk.

Klasszikus értelemben az akt sohasem olvad össze a környezetével, se az enteriőrrel, se a természettel: mondhatni, világít, azaz kiviláglik, kiemelkedik abból, amiben van. Vagy másképpen fogalmazva: „Az akt meztelenségében érvényesül, egyedülállóságát csak hangsúlyozza a természeti keret, a drapéria, a műterem falai és bútorzata. [...] Különböző korokban az akthoz az életerő, a szépség, a pátosz, az eksztázis, a nyugalom fogalmai társultak... Az akt tehát alapjában véve a létre való művészi rákérdezés” – állapítja meg válasz gyanánt Székely Sebestyén György a *Hegedűjáték* című tanulmányban.⁹

„*»A természet meghatározatlan formái között semmi sem rendelkezik több sajátossággal az emberek számára, mint maga az emberi test. Ez néha egy virág frissességét és törekénységét idézheti, máskor viszont egy új energiájával rendelkezik, amelyben a felszabadulás érezhető. Megint máskor pedig egy urna szomorúságát érezheted... De az emberi test elsősorban a szellem tükré, ebből adódik szépsége«* – idézte gyakran Miklóssy Rodin szavait.”¹⁰

Úgy tűnik, hogy Nemes László kettős viszonyulásokban tárja elénk *szellemi tükrének* teremtményét, az aktot. Tudniillik egyszerre rombolja és építi, kezével megmarkolja és gesztusaival megsebz, teljességét csonkolja és testrészeit kiemeli, kocsányos szemekkel bámulja, és rejtőzködő szeméremmel meglesi, imádja és megveti, megostromolja és felmagasztalja, Szent Sebestyénként és Lédaként kezeli, Aphroditének és Lilitnek láttatja, gondolatban magáévá teszi és vétkeivel megsiratja, kihirdeti és tudattalanjába zárja, mitizálja és idollá avatja, szigetként és tengerként szemléli annak eszményi szépségét.

A román Alexandra Rus írja *Az akt mint a lényeg formája* című Miklóssy Gáborról szóló tanulmányában, hogy „ha egyes hagyományokban az óceán a káoszt jelzi, akkor a sziget mint megnyilvánulás, alkotás fogható fel. A sziget a transzcendentális értéket is jelölheti, melyeket csak repülve, mágikus eszközök által lehet elérni. Mircea Eliade szerint a repülés nem jelent mást, mint rendelkezni a valóságon túli valóság ismeretével, amely lehetővé teszi a világból való kilépést. Festőnk összefonja az aktot és a szigetet, arra törekedvén, hogy az aktot elkülönítse a mindennapi valóságtól, saját szenvedésétől, valamint a jelen agresszív ideológiai követeléseitől.”¹¹

Akárhogy is nézzük Nemes László művészetének egyik legfőbb ars poetica szigete maga az akt. Tudniillik ebben az általa egyszerre megújított és tradicionálisan kezelt örökös műfajban a szent és a profán, az égi és a földi szemléletével próbálja átmenteni és feltámasztani a kihalni látszó szépség eszményét. Miklóssy Gábor nyilatkozza az egyik vele készült beszélgetésben Paul Valéry gondolatait idézve, hogy „a szépség ma halottszerű, és helyét a kuriozitás, az extravagancia és az exhibicionizmus foglalja el; lassanként ez a szó, szépség, archaizmussá válik. Ez szomorú megállapítás, mert úgy érzem, hogy az élet-küzdelemben a szépség varázslata nagyon lényeges, tartalmat adó lendítőerő. [...] A szétbomlás időszaka után a szépség ápolásáról, mi több, kultuszáról lemondani nem lehet. Szeretném remélni, hogy a magasabb rendű emberi szellem védekezni fog a kulturális hóbortok ellen, és a szépség, a szellem rangja, egyszóval az emberiség és méltóság újra megerősíti veszélyeztetett piedesztálját, s az őt megillető helyre kerül.”¹²

Úgy látszik, hogy Nemes László aktsorozataiban a szétbomlás és a szépség ápolása határmezsgyéjén tevékenykedik, és szintézisre törekvő őszinte és szókimondó

szorgoskodása nyomán, mely a „nappalok normáiról és az éjszakák szenvedélyeiről” (Jaspers) beszél, talán sikerült már valamit visszacsempésznie a festészetbe ebből az isteni eredetű, magasabb esztétikai, emberi szellemből.

¹ In Miklóssy Gábor: *A szépség a szellem rangja – Művészeti írások, levelek*, Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 2004, 37.

² Uo., 41.

³ Uo., 45.

⁴ *Eszményem a szépség, a szellem rangja*, uo., 32–33.

⁵ Uo., 28.

⁶ Uo., 33.

⁷ Uo., 34.

⁸ „*A káposztát meg kell enni, de hogy miért kell megfésteni...*”, uo., 25.

⁹ In Miklóssy Gábor *Az Akt*, Grafycolor, Kolozsvár, 2005, 13.

¹⁰ Uo., 53.

¹¹ Uo., 57–58.

¹² *Eszményem a szépség, a szellem rangja*, uo., 35.